

CONTRIBUTIONS CONCERNING THE AUTOCHTONS LATINITY IN THE FIRST MILLENIUM A.D

Ștefan Lifa

Lecturer, PhD, West University of Timișoara

Abstract : The present study investigates thoroughly the documents concerning the problem of the Latinity appearance of the language from the South Danube. The majority of these primary sources are connected to the Christian religion. The sources of bishop Wulphila were analyzed, especially those of his disciple Auxentius from Dorostorum. The first, was a universal Christian, and later embraced Arianism. His disciple, casted by Toedosiu, found a refuge for a bishopric centre in Mediolanum, where he wrote his work. These writings have many phonetic deviations, also morphological and of syntax found in the popular Latin spoken at the lower Danube. At the end of the 4th Century and the beginning of the 5th in Ramesiana placed South of the Danube lived bishop Nicetas. Some opinions circulate in the historiography according to which Nicetas never left the boundaries of his church rules from that provided. The situation that appeared in the context of Illyricum fight was also debated, as the Romans lost that period were also included in the study. The written sources like Teoderetos from Cyrus (Church History), Ghenadie from Marseille (De viris illustribus), Paulinus of Nola (Letters – The Poem) contradict all the arguments of those who sustain the Nicetas was not present North of the Danube. Finally, Libelli instructions, written in Latin by the bishop himself are all significant proves of the fact related. Justinian's Novella IX is quoted when the return of the Empire North of the Danube is debated. It is the only one of the 168 Latin written novellas all the rest being in Greek. The discussion is not about the Christianization of the autochthonous populations but it refers to the heresy of the Bonnosians. The autochtons were already Christians. During the Avar fights, Tophilaet Simocata reminds of the words torna, torna as part of the early layers on which our language evolved. At the end of the 9th century Teophanes Confessor wrote torna, torna, farte by analyzing the works of the two authors we have discovered many examples in which Teophanes – confessor personally adds some details. The conclusion, taking into consideration other

interpretations , is that we have to make referalls only to Teophilact Simocata . The factors that determined only to Tophilact Simocata . The factors zhat determined The Eastern Empire to abandon Latin Christianity were also analised. After the Christianizations of Boris – Michael and the reign of Simeon, Bulgaria became one factor of the Latin origin while those concering the mass are South Slavic.

Keywords: first millenium, lower Danube , Auxentius from Dorostorum , bishop Nicetas in Ramesiana , Justinian s Novella IX, Theophilact Simocata, torna, torna Theophanes Confessor

*Cele dintâi mărturii scrise despre lăcașurile de cult de la nordul Dunării se referă la audianii surghiuniți aici din Imperiu. Despre ei ,Epiphanius (*Împortiva celor 80 de erezii* , 70, 1,1) nota că : „*locuiesc în mănăstiri și trăiesc izolați de societatea celorlalți oameni ,având așezările lor prin suburbii sau chiar prin alte locuri unde obișnuiesc să-și facă sălașurile sau așezările lor cele îngrădite. Întemeietorul acestei secte a fost Audios care a trăit pe vremea lui Arius , cam pe atunci când se adunase împotriva lui Arius (325) sinodul care l-a condamnat (..) , fiind în patria lui Audios om vestit (în Mesopotamia)**

Tot despre Audios , Epiphanius (14,5) nota : „ Și când se afla acum de o bucată de vreme în Scythia (n-aș putea să spun câți ani are) și pătrunsese adânc acolo , în interiorul țării goșilor i-a instruit pe mulți dintre goși în lucrurile credinței. Tot el a întemeiat în aceeași țară a goșilor mănăstiri în sânul cărora a înflorit regula călugărească .. Fără îndoială felul de viață al comunităților audiane este cu totul vrednic de admirație șo orice faptă care se petrece în țara mănăstirile audianilor este frumoasă „. Într-o scriere îndreptată împotriva ereziilor , audianii au fost lăudați de chiar autorul acesteia , deci ei se bucurau de un real prestigiu , atît în Mesopotamia , cât și în „țara goșilor , unde au întemeiat „mănăstiri” (sau lăcașuri de cult și unde au fost misionari așadar la întoarcerea în țara lor trebuie să fi lăsat în urmă mulți adepți convertiți la creștinism.

*Un aport important la răspândirea noii religii în ținuturile nord dunărene a fost adus și de captivii luați din Imperiu. Cel mai semnificativ episod în acest sens îl găsim în opera lui Philostrogios (*Istoria bisericească*, II, 5). Conform spuselor sale goși „*au luat mulți prizoneri, printre alții și clerici , și s-au întors acasă cu multă pradă. Acești prizoneri și oameni cucernici trăind împreună cu barbarii au convertit pe mulți dintre ei la adevărata credință și i-au convins să**

îmbrățișeze religia creștină în locul credinței păgâne. "Dintre acești prizonieri au făcut pare și strămoșii lui Wulfila , ,, capadochieni de neam, născuți în apropierea orașului Parnassos, într-un sat numit Sadaglothina".

Probabil că cel mai cunoscut dintre misionarii nord dunăreni a fost Wulfila. El nu era primul episcop din aceste ținuturi , ci i-a urmat lui „Teofil al Goției” (Socrate Scolasticul , *Istoria bisericească* , II, 41). Episcopul Teofil îl avusese ca discipol și pe Sfântul Nichita, și el figură remarcabilă în rândul misionarilor din acei ani. Episcopul Teofil a participat și la Sinodul de la Serdica (*Anacleta Bolandiana*, XXXI) unde, conform lui Anastasie din Alexandria (*Apologie împotriva arianilor*, XXV), s-a numărat și el printre alți „ drept-credincioși, cum ar fi (...) Silvestru și Protagenes din Dacia (din a căror spuse...) nimic n-ar fi vrednic de bănuială”.

Referitor la Wulfila , s-a pus problema dacă ar fi fost la început un adept al creștinismului universal¹, având în vedere condițiile istorice , goții arieni etc. Cei mai mulți cercetători sunt de această părere² pe care o considerăm corectă.

Philostorios , în *Istoria bisericească* , II, 5 a firmat că misionarul din stânga Dunării a fost „ hirotonisit de Eusebiu (din Nicomedia Antiohiei) și de episcopii care erau împreună cu el episcop al creștinilor din țara gotică” deci nu al vreunui neam de acolo ,ci al tuturor creștinilor . Sozomenos (*Istoria bisericească*, VI, 7, 8) a fost cel care a explicat că Wulfila , „ după o vizită la Constantinopol, în Imperiu , s-a conertit la arianism”.

Era perioada când , deși arianismul fusese condamnat , împărați , cum ar fi Constantinus (337.361) , l-au încurajat , iar despre Valens (364-378) se știe că fusese creștin arian , lucru confirmat mai târziu și de Iordanes (*Getica*, XXV).

Wulfila , episcop al creștinilor din țara goților ³, a propovăduit și printre autohtonii daco-romani , căci discipolul său , Auxentius, care a fost un timp episcop la Durostorum (*Scrisoare depre*

¹ P.Diaconu, *Unele aspect ale relațiilor dintre bisericile din Dobrogea și Paphalagonia, în Tomis* , 1996, 31,nr6,p.13;D.Coravu –Severineanu, *Scrisori ale Sf. Vasile și Epistola Bisericii Goței către Capadochia* izvoare importante pentru istoria Bisericii Romane , în Mitropolia Olteniei , Craiova, 1996, 48 , nr.1-2 , p. 20-31; vezi și N.Zugravu , *Păgâni și creștini în spațiul extracarpatic în veacul al VI-lea*, în Anuarul Institutului de Istorie “A.D.Xenopol”,XXXI, 1996, p. 119-132 (parte I) și XXXI, 1997 , p.295-300 (partea a II a)

² N.Zugravu , *Geneza creștinismului popular al românilor* ,București, 1997, p.230

³ E. Popescu , *Christianitas Daco-Romana Florilegium studiorum*, București , 1994, p.164 referitor la convertire , p. 168-170: a propovăduit între 336, 338 sau 341 și 348 d.Hr

credință, viața și moartea lui Wulfila), afirma că în stânga fluviului, metorul său și-a desfășurat activitatea timp de 40 de ani „fără întrerupere în limba greacă ,latină și gotică” și că „ a mai lăsat în urma sa , în aceste trei limbi , mai multe tratate și o mulțime de comentarii”. Este fără nici un dubiu că în „țara goșilor” , autohtonii erau aceia care înțelegeau limba latină. Activitatea misionarului a pus în pericol chiar autoritatea lui Athanaric. Situația creată a fost prezentată cel mai bine de Socrate Scolasticul (*Istoria bisericească, IV, 33, 7*) :”Deoarece propovăduirea creștinismului nu numai printre barbarii de sub ascultarea lui Athanaric, aceste și-a văzut primejduită credința stămoșeascăși a supus răzbunării sale pe mulți dintre cei ce se creștinau. Astfel ,barbarii , adepți ai lui Arius, au ajuns martiri”. Am putea adăuga eventual că Athanaric își vedea în primejdie autoritatea, pentru că Fritigern era creștin arian.

Anacleta Bolandiana manuscrisul grec din 1587, păstrat la Biblioteca Națională din Paris , cuprinde și o listă cu mucenicii din aceste timp .Auxentius din Durostor explica (*Scrisoare despre credința...*) că:” din cauza răutății și prin uneltirea vrăjmașilor, s-a pornit atunci pe pământul barbar , cu o furie tiranică , o persecuție a creștinilor din partea necredinciosului (*Athanaric*) jude al goșilor”.

A fost momentul (anul 372) când a fost martirizat și Sfântul Sava (*Acta Sanctorum, ap., II,2, 962*). Moartea sa a fost anunțată de „Biserica din țara goșilor către Biserica din Capadochia și de către toate bisericile catolice din acel loc”. „Sfântul Sava a fost înecat în râul Musei (..). *Unius Soranus* , conducătorul *Scythiei* , l-a transportat în țara romanilor și l-a îngropat în *Capadochia*” (*Vasile cel Mare, Epistole* , CLV, CLXIV,CLXV ceruse moaște de martir). Aceste lucruri sunt de altfel foarte cunoscute , dar am ținut să le reamintim , lucruri sunt de altfel foarte cunoscute , dar am ținut să le reamintim , pentru că documentele ne arată continuarea legăturii cu Biserica din Capadochia, de unde au venit aici și în general din Orient foarte mulți misionari.

Având în vedere influența provinciilor estice ale Imperiului (*Capadochia* etc), ar rămâne întrebarea referitoare la termenii creștini din miba latină de la nordul Dunării. Dacă ne punem și problema originii populației autohtone de aici, considerăm că aceasta din urmă era deja creștină (a se vedea termenul „biserică” basilica folosit în secolul al IV-lea) atunci când misionari de limba greacă și-au început acțiunile de evanghelizare , cu rezultate printre alogeni .

Trebuie să remarcăm , de altfel , că până și la Roma limba liturgică a fost , pâna la sfârșitul secolului al II-lea, greaca și în general Biblia s-a tradus din greacă , nu din armanică sau ebraica veche⁴.

(Încă din vremea lui Ptolemeu al II-lea secolul al III-lea î.Hr., cunoaștem că Vechiul Testament –Thora fusese deja tradus în greacă).

Persecuția pornită de Athanaric I-a silit și pe Wulfila să fugă în sudul Dunării , dar contactele cu „țara goșilor” au continuat. El a rămas un intermediar între goți și împăratul Valens (*Theophanes Confessor, Cronographia*). De altfel ,și la început , el a fost interpret între goți și Imperiu. A fost un erudit care a cunoscut mai multe limbi, a predicat în aceste limbi și a scris pentru credincioșii daco-romani și goți (Auxentius, *Scrisoare despre credință..*) . Traducerea Bibliei a făcut ca, despre el ,autorii de epocă să scrie cu admirație, consemnând acest eveniment (*Auxentius, Scrisoare despre credință..; Philostorgios, Istoria bisericească, IV, 331*). Traducerea Bibliei devine posibilă numai în contextul contactelor cu lumea civilizată , în a cărei cultură și spiritualitate s-a integrat încă de pe vremea când era tălmăci al soliilor goșilor.

Tot la vremea lui Athanaric se referă și cele șase pagini ale scrierii Pătimirea Sfântului Nichita (*Anacleta Bolandiana, XXXI*), de unde aflăm că și acesta din urmă , asemeni lui Wulfila , „ a fost inițiat de episcopul Teofil , care a luat parte la sinoadele de la Niceea și Constantinopol” . Sfântul Nichita a fost autohton din stânga Dunării, de vreme ce despre el , în Sinaxarul Bisericii din Constantinopol (sept., 15, 24-30) , se notează că a fost „născut și crescut în țara barbarilor numiți goți , dincolo de Istru” afirmație ce nu mai are nevoie de nici un comentariu.

În a doua jumătate a secolului al VI-lea și începutul celui de-al V-lea a trăit și episcopul Niceta de Remesiana (la aproximativ 30 de km de Naissus, pe râul Morava).

În istoriografie, personalitatea și mai ales activitatea sa sunt controversate⁵.

⁴ N.Dănilă , *Începuturile traducerii Sfintei Scripturi pe teritoriul României :Biblia lui Ulfila, în Cultura creștină* , Blaj, 1996, 2 nr.1, p.24-29

⁵ M.Simion, *Primii creștini*, București, 1993, p 110

Astfel, corifeii Școlii Ardelene i-au atribuit creștinarea ținuturilor nord-dunărene , el fiind confundat cu Sfântul Nichita, cel martirizat în timpul persecuției lui Athanaric⁶. Alți autori , ca Radu Vulpe sau on Coman , i-au atribuit roulu de apostol al daco-romanilor⁷.

Vasile Pârvan nu a considerat că episcopul Niceta de Remesiana a fost misionar în ținuturile nord-dunărene, iar Nicolae Iorga arată că rolul său a fost exagerat , mai ales într-o „ *Dacie fără organizație bisericească* ”⁸.

Mircea Păcurariu susținea că între Remesiana și Dunăre existau scaune episcopale (Aguae, Ratriia, Castra Martis și Oescus), fiind firesc ca misionarii să vină de aici , conform canoanelor bisericești⁹, idee pe care o găsim și la I.D.Suciu ¹⁰. Acesta din urmă ajunge la concluzia că nu poate fi vorba de teritoriul Banatului . D. M.Pippidi¹¹ îndemna la o analiză corectă a textelor și a situației de ansamblu că nu a luat în calcul toate datele referitoare la aceasta.

Concluzia lui este că Sfântul Niceta de Remesiana n-ar fi păstorit decât pe dacia trecuți în dreapta Dunării după retragerea aureliană și pe goții veniți aici după persecuția lui Athanaric.

Analizând cele de mai sus , vedem că informații despre activitatea episcopului ne transmit Ghenadie din Marsilia (*De Viris Illustribus*, XXII) și mai ales Palinus din Nola (*Scrisori*, XXIX, 14).

Acesta din urmă lasă să se înțeleagă că a fost vizitat cel puțin de două ori de episcopul din Remesiana, a doua oară Niceta probabil a venit pentru a-și prezenta rezultatele activității sale. Paulinus din Nola l-a admirat foarte mult și nu credeam că i-a dedicat un poem doar pentru că s-a ocupat de goții arieni sau de dacia ce au trecut fluviul . În *Poemul* (XVII, 17) dedicat lui Niceta ,

⁶ Am încercat să intergăm activitatea episcopului în contextual istoric în E.Ș.Lifa , *L activite de Niceta de Remesiana el les problems de la propagation du christianisme dans son temmps*, în *Annales Universitatus Occidentatils Timisienis* , vol. VII, Timișoara, 1995, p.177.185

⁷ V.Pârvan , *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman* , București, 1911

⁸ M.Păcurariu , *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol.I, București, 1992, p.133

⁹ N.Iorga, *Istoria românilor* , vol .II, București, 1992, p.95, referitor la V.Pârvan, *Contribuții epigrafice...*

¹⁰ M.Păcurariu, *op.cit...*, p.133

¹¹ I.D.Suciu , *Monografia Mitropoliei Banatului* , Timișoara, 1997, p.30-31, idee preluată și de D.Protase, *Autohtonii în Dacia* , vol.II, *Dacia până la slavi* , Cluj Napoca, 2000, p.88

el afirma fără echivoc: „ *vei merge departe până la dacii de miazănoapte*”, ori încă din cele mai vechi timpuri¹², aceasta reprezenta stânga Dunării , nordul.

În ceea ce privește situația de ansamblu a creștinismului la sfârșitul secolului al IV-lea , ea a fost prezentată în linii mari până la sfârșitul secolului al IV-lea, ea a fost pentru teritoriul României de azi, cât și pentru Imperiul Roman de Răsărit și cel de Apus , unde a devenit religie oficială.

Referitor la daco-romanii trecuți în dreapta Dunării după retragerea aureliană, se poate considera că s-a așezat prea mult (câteva generații) , până la sfârșitul secolului al IV-lea, pentru a fi creștinați. Ori, Paulinus din Nola nu a putut să scrie un poem , doar pentru că Niceta , să zicem , și-a făcut datoria în limitele jurisdicției sale doar pentru că , probabil, a vizitat Italia. De asemenea, conform poemului , este că se poate de clar că episcopul de Remesiana va merge la dacii de la miazănoapte și nu invers.

Despre goții arieni veniți aici, izvoarele literare spun altceva. Astfel Theodoretos din Cyros (*Istoria bisericească* , V, 30,1) nota, referindu-se la împăratul Teodosiu , că acesta, „ *văzând mulțimea sciților (goților-n.n) pescuită de năvodul arian , născoci și el mijloace pentru a lupta împotriva și a găsi o cale de pescuit . Punând pe cei care citeau dumnezeiește prooroco , le dădu o singură biserică și prin ei captivă pe mulți dintre cei rătăciți*”. Același autor mai afirma apoi despre împărat (*Istoria bisericească*, V, 30, 2) că :”*el însuși , venind des acolo (e vorba de biserica coloniei gotice din Constantinopol) rostea cuvântări , având ca tălmăc pe unul care cunoștea amândouă limbile*”. Aceasta trebuie să fi fost soluția la problema goților arieni.

Bun cunoscător al istoriei bisericești , Mircea Păcurariu¹³ face apel la canonul 2 al Sinodului al II-lea ecumenic , *care prevedea ca: „ episcopii să nu-și întindă jurisdicția asupra altor biserici în afară de dioceza lor*”, precum și la alte canoane care-i opresc să-și exercite puterea sfințitoare pe teritorii străine (adoptate la Sinoadele din Antiohia, Serdica și Cartagina etc.) .Acelși autor se referă însă și la încercările Romei de a se impune , în derimetrul Constantinopolului , spre est și chiar pornește zona Illyricum , fără a încerca să facă vreo legătură.

¹² D.M.Pippidi , *Contribuții la istoria veche a României* , București, 1967,p.497-516

¹³ În corespondență cu cele de la miazăzi am ales primele atestări în acest sens datate în secolele VI-V î.Hr; Hecateu 170- 171, crobizi ; neam la miazăzi de Istru , trizi;neam la miazăzi de –istru.

În urma diverselor conflicte, în 437, Illyricul a fost pierdut definitiv de Roma , dar controverselor au continuat . În 531 , un episcop , Teodosie , prezenta copii de acte de autenticitate îndoielnică ce prevedeau drepturile Romei în Illyricul oriental¹⁴.

Dacă Roma se afla în concurență cu Constantinopolul , pentru zonele apropiate , este limpede că ar fi dorit să-și extindă influența și abia în 451 , Sinodul al VI-lea de la Calcedon a recunoscut oficial demnitatea de patriarh în Biserică.

În acest context putem presupune că Niceta de Remesiana a vizitat Italia cu anumite scopuri , poziția lui fiind mai apropiată cu mult de Roma decât de Constantinopol . O dovadă în plus o pot constitui cele șase cărțile de învățătură (*Libelli instructiones*) , despre care ne informează Ghenadie din Marsilia (nu s-au păstrat integral) . Ele sunt scrise în limba latină nu greacă¹⁵. Autorul nu a fost singurul cleric din zona Dunării de Jos ce a vizitat Roma. Ioan Cassian sau Dionisoe cel Mic , originari din Scythia Minor, după ce au vizitat Roma, apoi Marsilia ,celălalt la Roma¹⁶.

Revenind la subiect , Paulinus din Nola mai afirmă în poemul sus amintit: „ *acum bessul mai bogat prin valoarea muncii sale/se înalță :aurul pe care-l căuta/înainte cu mâna în pământ/îl culege acuma cu mintea din cer*”. Citatul se poate compara foarte bine cu un pasaj din opera lui Niceta, care arată că lucrarea predicatorului este ca munca minerilor ce separă metalul prețios de măr. Nu se poate nici nu avem de gând să punem la îndoială faptul că episcopul de Remesiana a fost un bun conducător spiritual al bessilor din sudul Dunării. Despre aceștia Paulinus din Nola afirmă separat (*Poemul*, 205) : „ *căci iată besii, năpraznici prin pământurile/și sufletele lor și mai aspri ca zăpezile/au ajuns ca niște oi și sub îndrumarea ta/se îmbulzesc spre lăcașul păcii*”.

Activitatea lui Niceta printru bessii , renumiți tâlhari , dar și mineri cu experiență (așa cum se și face aluzie) va fi fost rodnică: ” *Munții inaccesibili mai înainte ,sălbatici/orctotesc acum tâlhari prefăcuți în monarhi*” (*Poemul*, 220).

¹⁴ M.Păcurariu, *op.cit.*, p.133

¹⁵ *Ibidem* ; M.Seșan , *Illyricul între Roma și Bizanț* , în Mitropolia Ardealului ;an.V, 1960, nr.3-4 , p. 202-204

¹⁶ *Vezi Niceta de Romesiana,De Psalmodiaebono,București,1931*; Klaus Gamber ,*Niceta von Romesiana*.Intruducție at compotes.Frusch .*chrisstliche Katechesen au Dacien, Textus Patristici et Liturgici quos edit Istitutum Liturgiucum Ratibonese, fasc. I, Regensburg , 1964* oferă informații despre “Libeli instructiones”

Nici unul însă dintre episcopii din Dacia Ripensis sau Dacia Mediteranee, unde se află Remesiana ,nu au vizitat Italia în scopul de a merge mai apoi în misiunile până la „ *dacii de miazănoapte*”.

Este foarte posibil , de asemenea , ca la începutul secolului al IV-lea regiunea Banatului să fi fost sub stăpânire romană¹⁷. Se mai poate afirma și că , dacă Sfântul Niceta n-a ajuns aici cu siguranță trebuie să fi ajuns ucenicii săi¹⁸. Oricum , Paulinus din Nola (*Poemul*, 205) afirma despre episcopul de Ramesiana : „, toate ținuturile de la miazănoapte îți zic tată: „Te Petern dicit tota plaga borae/Ad tous fatus Scythia mittlagatur /Et sui discorse fera te Megistro/Pectora ponit/Et scythia mittlagatur/Et sui discorse fera te Magistro /Pectora ponit/Et Getae currunt , et entergue Dacus/Qui colit terrae medio vel ille/Divis multo love polleatus /Aecola riplae/Orbis in muta regione per te/Barbari discut resonare cristum/Corde Romano placidamque casti/Vivere pecen”.Misiunea lui ni se pare cu atât mai ușor de înțeles , cu cât traducem în continuare cuvintele lui Paulinus din Nola: „, și barbari se învață a răsuna în gurile lor numele lui Hristos (așa cum am afirmat mai sus) , cu inima romanică” (s.n.) nici unul dintre episcopii sud.dunăreni nefiind pomenit să îndeplinească o muncă de misionarism de o asemenea amploare. Limba latină a ajutat la succesul acțiunilor lui niceta de Ramesiana, care s.a făcut înțeles inclusiv de locuitorii nord-dunărenii. (Unii vor servi, nu peste mult timp , drept interpreți între huni și Imperiu prsicus Panites , Ambasedele,p.96, 105). Referindu-se în câteva rânduri la episcopul din Dacia Mediteranee, Eugen Cizek menționează că: a desfășurat o intensă activitate misionară ca preot și episcop , pe ambele maluri ale Dunării. A alcătuit tratate teologice , predici și imnuri , cu o anumită virtuozitate”¹⁹ .

Pe lângă toate exemplele enumerate mai sus, ar putea fi și multe altele. Ele confirmă influența deosebită a Imperiului în ținuturile din stânga fluviului. În decursul secolului al IV-lea, religia

¹⁷ A se vedea în acest sens cap.III; I.Coman „*Scriitori bisericești din epoca străromană* ,București , 1979 , p.217-267.Ioan Cassian, p 268-280-Dionisie cel Mic (exguus) în *Studii teologice*, 1993 , 45,nr.3-4,p.125-129 ;Gabriela Cornea,*Sfântul Ioan Cassian scriitor patristic din Școala de la Tomis*, în *Analele Dobrogei*, 1996, 2, nr1, p.130.13 etc

¹⁸ I .D.Suciu „*Monografia Mitropolie Banatului* ,Timișoara, 1977, p. 31-32; I.Rotaru *O Istorie a literaturii române, vol.I*, Galați, 1994 , p.32

¹⁹ E.Cizek , *Istoria literaturii latine* , vol II,București , 1994 ,p.807

creștină a ajuns un factor determinant în celălalte domenii ale vieții sociale²⁰, iar măsurile luate în acest sens în Imperiu au fost receptate și în teritoriile României de azi.

Dintre toate legile din vremea lui Iustinian ,novella XI, care se referea și la unele teritorii nord-dunărene , a fost elaborată în limba latină celălalte erau în limba greacă .

Pe la anul 545 , în contextul bizantine la nordul Dunării (Procopiu din Cezareea, *Despre războaie* , VII, 7-21; VII, 31-36) a fost capturat de un slav (ant) probabil care știa atât de bine limba latină încât îi putea păcăli și pe romani ,dându-se drept generalul Chilbudios. El n-ar fi putut învăța de aici această limbă decât de la populația autohtonă romanică de aici.

La sfârșitul secolului al VI-lea , Teofilact Simocata (*Istorie* , II, 15, 9) a consemnat și cuvintele „*torna torna*” , la care Theophanes Confessor a adăugat apoi cuvântul „*frate*” folosit în secolul al VII-lea în armată.

Expresia „*torna ,torna*” constituie unul dintre cele mai elocvente exemple referitoare la limba veche românească.

În aceeași lucrare s-au făcut referiri și la evenimentele petrecute la asediu orașului Tomis (anul 600). Atunci când romanii sărbătoreau Paștele , hanul Baian le-a trimis „*din belșug cele de trebuință pentru trai*”. Theophanes Confessor inspirându-se din Teofilact Simocata (VII, 13.5) afirma că ar fi fost vorba de „*400 de care cu bucate*” concluzia fiind că Hanul Baian nu ar fi avut de unde să dispună de o cantitate atât de mare de bucate decât de la populația autohtonă.Citind lucrările celor doi am concluzionat că Theophanes a adăugat unele lucruri .

În afara celor enumerate de noi mai sus, mai există, bineînțeles, numeroase dovezi a căror studiu ne conduce la concluzia o mulțime de dovezi referitoare la creștinismul nord-dunărean sunt legate și de latinitatea autohtonilor.

BIBLIOGRAPHY:

²⁰ Este un lucru foarte important ,în legătură cu evoluția creștinismului autohton în rândul generațiilor următoare; avem în vedere aici vechiu principiu de drept, valabil și astăzi ;conform căruia educația contează mai mult chiar decât filiația (familial creștine) . Astfel ,N. Iorga , *Istoria vieții bizantine*, București, 1974, p.68 a afirmat ca începând cu Valentin și Valens interdicția creștinilor ,de a se căsători cu păgâni s-a extins și asupra obștilor teritoriale nord-dunărene

1. Niceta de Remesiana, De Psalmodiae bono, București, 1931
2. Teofilact Simocata , *Istorie bizantină. Domnia împăratului Mauricius*, București, 1985
3. Mauricius , *Strategikon*, București, 1970
4. Izvoare privind Istoria României , vol.II, (H.Mihăiescu, Gh.Ștefan, R.Hîncu, Vl.Iliescu, V.Popescu, București, 1970 ; vol.III (al.Elian, N.Ș.Tanașoca); București 1975
5. E.Cizek , *Istoria literaturii latine* , vol II, București , 1994
6. D.Coravu –Severineanu, *Scrisori ale Sf. Vasile și Epistola Bisericii Goței către Capadochia izvoare importante pentru istoria Bisericii Romane* , în *Mitropolia Olteniei* , Craiova, 1996, 48 , nr.1-2
7. I.Coman , *Scriitori bisericești din epoca străromană* , București , 1979 ,
8. Gabriela Cornea, *Sfântul Ioan Cassian scriitor patristic din Școala de la Tomis*, în *Analele Dobrogei*, 1996, 2, nr1
9. N.Dănilă , *Începuturile traducerii Sfintei Scripturi pe teritoriul României : Biblia lui Ulfila*, în *Cultura creștină* , Blaj, 1996
10. P.Diaconu, *Unele aspect ale relațiilor dintre bisericile din Dobrogea și Paphalagonia, în Tomis* , 1996, 31, nr6
11. Klaus Gamber , *Niceta von Romesiana. Intrsuctior at compotes. Frusch .chrisstliche Katechesen au Dacien, Textus Patristici et Liturgici quos edit Institutum Liturgiucum Ratibonense, fasc. I, Regensburg* , 1964
12. E.Ș.Lifa , *L activite de Niceta de Remesiana el les problems de la propagation du christianisme dans son temmps*, în *Annales Universitatus Occidentatils Timisienis* , vol. VII, Timișoara, 1995
13. M.Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol.I, București 1992
14. V.Pârvan , *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman* , București, 1911
15. E. Popescu , *Christianitas Daco-Romana Florilegium studiorum*, București , 1994
16. D.M.Pippidi , *Contribuții la istoria veche a României* , București, 1967
17. M.Simon, *Primii creștini*, București, 1993
18. M.Seșan , *Illiricul între Roma și Bizanț* , în *Mitropolia Ardealului* ;an.V, 1960, nr.3-4
19. I.D.Suciu , *Monografia Mitropoliei Banatului* , Timișoara, 1997

20. N.Zugravu , *Păgâni și creștini în spațiul extracarpatic în veacul al VI-lea*, în *Anuarul Institutului de Istorie "A.D.Xenopol"*,XXXI, 1996, p. 119-132 (parte I) și XXXI, 1997 , p.295-300 (partea a II a)
21. N.Zugravu , *Geneza creștinismului popular al românilor* , București, 1997